

Електронне "Державне управління: удосконалення та розвиток"
включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління
(Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643)
www.dy.nayka.com.ua | № 2 2021 р. | 25.02.2021

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.2.30](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.2.30)

УДК 351

*I. В. Антипенко,
к. ю. н., докторант кафедри публічної політики та політичної аналітики,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0001-9520-4353*

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІ ТА СУСПІЛЬНІ ФАКТОРИ ПОЛІТИЧНОГО РИЗИКОГЕНЕЗУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

*I. Antypenko
PhD in Law, Doctoral candidate of the Department of Public Policy and Political Analysis,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

PUBLIC-ADMINISTRATIVE AND SOCIAL FACTORS OF POLITICAL RISK-TAKING: THEORETICAL ASPECT

Стаття присвячена аналізу теоретичних питань ідентифікації державно-управлінських і суспільних факторів, визначаючих появу та відтворення політичних ризиків. Автором дано характеристику чинникам політичного ризикогенезу в системі державного управління. На основі аналізу характерних рис системи державного управління як унікального інституціонального ризик-ландшафту автором виділено та детально розглянуто комплекс іманентно притаманних державно-управлінському процесу політичних ризикоутворюючих факторів: інформаційно-комунікативних; економічних; правових; операційних; персональних; випадкових. В роботі обґрунтовується ідея, що так звані системні ризики – суспільні ризики, соціально небезпечні наслідки яких загрожують цілості всієї соціетальної системи – також набувають статус політичних. На основі цього автор розглядає та дає характеристику актуальним для сьогодення суспільним факторам політичного ризикогенезу: історико-культурним; господарським; соціально-гуманітарним; державотворчим.

The article is devoted to the analysis of theoretical questions of identification the public-administrative and social factors that determine the appearance and reproduction of political risks. The author gives a characterization of the factors of political risks in the system of public administration. The paper shows that in the domestic theory of public administration there are certain gaps and contradictions in comprehension of the specifics of the genesis of political risks in the sphere of public administration, as well as in the system of a broader nature – societal system. Based on an analysis of the characteristics of the public administration system as a unique institutional risk landscape, the author identifies and considers the political risk factors inherent in the public-administrative process: informational and communicative; economic; legal; operational; personal; random. The author's interpretation of the concept of "public administration system" as an environment of political risks emergence is considered. It emphasizes the cause-and-effect relationship between the immanent properties of the public

administration system and generated in this environment public-management and political risks as well. The paper focuses on the external environment in relation to the administrative system as a risk landscape, which generates unpredictable for the subject of risk management potential threats. In this connection, it substantiates the idea that the production of so-called systemic risks - social risks that threaten the safety of the entire societal system - can also become factors of political risk.

The author summarizes that the comprehension of political risk as a category of public administration science is impossible in isolation from the characteristics of the social environment and, accordingly, the factors producing systemic risks. Based on this, the author considers and characterizes the actual for the present time social factors generating political risks: historical and cultural factors; economic factors; social and humanitarian factors; factors of national building.

Ключові слова: *політичний ризик, системний ризик, фактори політичного ризику, система державного управління.*

Keywords: *political risk, systemic risk, political risk factors, the system of public administration.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Як показує передовий досвід розвинутих країн постійний облік політичних ризиків, передбачення можливого негативного ефекту від їх проявів, осмислення шляхів їх попередження і пом'якшення являє собою одну із головних завдань і умов ефективного державного управління. Разом з тим, у вітчизняній практиці державного управління спостерігається відчутна несвоєчасність та часто неадекватна ідентифікація численних ризикоутворюючих факторів. У результаті цього у політико-управлінському процесі виникають труднощі при аналізі і розробці методології управління відповідними ризиками, що в кінцевому підсумку знижує оперативні можливості системи державного управління та загрожує соціальною і політичною дестабілізацією в країні.

Незважаючи на все ще існуючу невизначеність у науковій літературі щодо інтерпретації самого поняття “політичний ризик”, останній як категорію науки державного управління, уникаючи вузькогалузевого підходу до його осмислення, можна розглядати у двох вимірах: як один із видів суспільного ризику, що є об'єктом державного управління, і як потенційно небезпечний продукт процесу вироблення державної політики. Така двохвимірні інтерпретація політичного ризику вимагає в свою чергу детального аналізу усього комплексу можливих факторів політичного ризикогенезу, що характеризують як особливості вироблення політико-управлінських рішень в органах публічної влади та інших суб'єктів владних повноважень, так і специфіку процесів функціонування і розвитку сучасного “суспільства ризику”.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ризик, у тому числі політичний, як невід'ємний атрибут державного управління виступає предметом досліджень таких вчених як Г. Бхатта [11], Н. Грігор'єва [2], Є. Крохіна [6], Г. Саймон [13] та ін., які акцентують увагу на вивченні його сутності, факторах, середовища та технологіях управління ним.

Важливе значення для осмислення місця політичних ризиків в державно-управлінській діяльності та факторах політичного ризикогенезу мають праці таких відомих теоретиків державного управління як В. Бакуменко, А. Ващенко, В. Голубь, В. Горбатенко, Ю. Ковбасюк, А. Михненко, В. Трошинський, Ю. Сурмін [3-5], Т. Мотренко [9], В. Цветков [10] та ін.

Проте станом на сьогодні, особливо у вітчизняній теорії державного управління, існують певні прогалини і суперечності в теоретичному осмисленні специфіки політичного ризикогенезу як у сфері державно-управлінської діяльності, так і в системі більш широкого порядку – соціетальній системі.

Формулювання цілей (мети) статті. Виходячи з цього, метою даної статті стане виявлення та характеристика державно-управлінських і суспільних факторів, визначаючих появу та відтворення політичних ризиків, з позицій теорії державного управління.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Під чинниками ризикогенезу ми розуміємо набір специфічних умов, які безпосередньо впливають на появу ризиків, їх зростання та відтворення. При цьому у даному контексті ми зупинимось не стільки на характеристиці таких абстрактних сутнісних ознак поняття “ризик” як соціальність (суспільство як джерело ризиків), невизначеність майбутнього, поліваріативність як умова для вибору рішення серед багатьох альтернатив, конфлікт суб'єктивності і об'єктивності в сприйнятті ризику, а скільки торкнемось конкретних явищ, що виступають середовищем виникнення саме політичних ризиків. Хоча вище названі конститууючі ознаки ризику безумовно будуть лежати в їх основі.

Треба зазначити, що поставлене завдання все ж неможливо вирішити без урахування специфіки системи державного управління, не тільки як особливого виду соціально-управлінської діяльності держави, але й як унікального ризик-ландшафту.

Саме поняття державного управління має багато визначень і тому детальний огляд яких не представляється можливим навіть у рамках даного дослідження. Однак більшість із них концентруються на кореляції функцій і способів соціального управління у загальносуспільних інтересах із суб'єктами даного виду діяльності. Тобто описують поняття “державне управління” у самому широкому сенсі як: вид або сферу соціального управління, що здійснюється державою (органами державної влади) із застосуванням легітимного примусу і являє собою вироблення та реалізацію державної політики, орієнтованої на організацію, погодження та координацію життєдіяльності суспільства чи його окремих груп, ефективного розв'язання соціальних, політичних, правових, економічних і виробничих суперечностей (див., наприклад [10, с. 120; 4, с. 150; 5, с. 10] тощо). З усієї різноманітності схожих трактовок поняття державного управління, що підкреслюють дану кореляцію, систему державного управління можна описати досить емким формулюванням – це інституціоналізоване середовище механізму прийняття політико-управлінських рішень в загальносуспільних або вузькогрупових інтересах. Така трактовка відповідного соціального феномену найбільш повно підкреслює причинно-наслідковий зв'язок між джерелом генерації політичних ризиків – процесом вироблення політики (політичних рішень) – і самим середовищем їх походження як специфічним ризик-ландшафтом, що тісно переплітається із іншими підсистемами соціальної системи.

Таким чином, остання, з одного боку невід'ємно пов'язана із соціальною системою, у межах якої вона функціонує, а з іншого – виступає специфічним соціальним середовищем процесу вироблення і реалізації політико-управлінських рішень як атрибутивної функції соціального управління, що здійснює держава, тобто одного з основних джерел виробництва політичних ризиків.

Система державного управління, будучи середовищем походження ризиків більш загального порядку – державно-управлінських, до яких відноситься і політичний (в одному із його вимірів), тобто ризиків, які продукуються внаслідок функціонування її складових елементів (сукупності суб'єктів державного управління – політичних і адміністративних органів державної (публічної) влади, сфер суспільного життя, що є об'єктами державного управління, механізмів і правил взаємодії між суб'єктами і об'єктами управління, що уособлюється в державно-управлінській діяльності) характеризується, на думку багатьох дослідників (див. наприклад: [6, с. 18-21; 3, с. 227; 5, с. 9]), наступними універсальними атрибутами:

- всеосяжністю і універсальністю, що характеризується загальним охопленням владних повноважень і функцій даної системи, її прерогативами в регулюванні практично всіх видів суспільних ресурсів і сфер суспільного життя;
- стратегічністю і масштабністю, обумовленою необхідністю постановки її суб'єктами коротко- і довгостроковими цілями і завдань із регулювання суспільних відносин, а також загальноколективним їх характером;
- методами реалізації, які значною мірою визначаються можливостями застосовувати організований примус з використанням спеціалізованих органів;
- безперервністю, що полягають у повсякденному і перманентному управлінському впливі на суспільні відносини, що здійснюється на всіх рівнях управління;
- ієрархічністю, яка визначається побудовою системи органів публічної влади (йдеться про виконавчу гілку влади) на засадах чіткої підпорядкованості та субординації нижчестоящих органів органам вищого рівня;
- легітимністю, що означає суспільне визнання і виправдання організуючого і регулятивного впливу державного апарату на суспільні відносини;
- комунікативністю, що полягає в організації і підтримці зворотного зв'язку як із зовнішнім середовищем, так забезпеченні внутрішніх комунікацій між підсистемами, компонентами та елементами даної системи з метою адаптації останньої до динамічних змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі;
- організуючим началом, що виражається через управлінський вплив досліджуваної системи, спрямованого на організацію і мобілізацію соціальної і виробничої активності з метою забезпечення життєдіяльності і добробуту суспільства.

Відповідно характерні особливості системи державного управління будуть визначати і властивості згенерованих в цьому середовищі державно-управлінських, у тому числі політичних, ризиків. Безперечно, вони будуть вирізнятися:

- масштабністю, тобто потенціалом поширення ефекту (соціально небезпечних наслідків) таких ризиків на всі сфери суспільної системи;
- комплексністю та багатоаспектністю, що характеризуються як взаємовпливами між різними видами ризиків державно-управлінської діяльності, так і пов'язаністю їх проявів та наслідків із суспільними ризиками, породженими соціальними і політичними процесами в суспільстві;
- колективністю, що відбиває колективний спосіб реалізації технологій вироблення і впровадження політико-управлінських рішень, виконавчо-розпорядчої діяльності в системі державного управління, а також наявність неминучого впливу на цей процес групових політичних і економічних інтересів, трансльованих як середини, так із зовні цієї системи;
- багаторівневістю, тобто неминучим охопленням усіх рівнів організаційної структури державного управління,

як на ієрархічному рівні, так і адміністративно-територіальному;

- динамічністю, що визначається перманентним процесом прояву та трансформації ризикоутворюючих факторів у динамічному соціальному середовищі, яким є соціальна система як об'єкт державного управління;

- суб'єктивністю, яка демонструє високу питому вагу суб'єктивного сприйняття й інтерпретації суб'єктами ризику інформації про об'єкт управління і, як наслідок, неминучість виникнення колізій між масштабом і динамікою суспільних трансформацій і здатністю усвідомити і адекватно оцінити рівень ризикогенності цих процесів.

На основі проведеного аналізу характеристики системи державного управління як інституціонального середовища, у тому числі політичного, ризикогенезу можна виділити комплекс іманентно властивих для державно-управлінського процесу ризикоутворюючих факторів:

- інформаційно-комунікативні, до яких відносяться відсутність чіткої та повної інформації про всі поточні політичні процеси, недостатність аналізу політичної ситуації в цілому, неадекватне реагування суб'єктів, що приймають рішення, на неї, відсутність чіткої калькуляції потенційних наслідків від рішення, політичної недооцінки та ігнорування інтересів інших учасників процесу вироблення політики – державних і недержавних акторів (керівників бюрократичного апарату і народних депутатів, представників позапарламентських політичних партій, бізнесу та інших груп інтересів (тих же лобістів), а також експертів із дорадчо-консультативних органів, неурядових, академічних або аналітичних організацій тощо). Недооцінка інформаційно-комунікативних факторів, особливо, в умовах сучасних демократичних моделей державного управління (врядування) може призвести ризику репутаційних втрат суб'єкта прийняття рішень і навіть відставки;

- економічні, які пов'язані з обмеженістю центру прийняття рішень у фінансових і матеріальних ресурсах, необхідних для втілення їх в життя, викликаних, зокрема відсутністю розвиненої і стабільної податкової бази, неліквідністю акцій державних підприємств, наявністю зобов'язань зі сплати значного зовнішнього та внутрішнього боргу, девальвацією національної валюти, недотримання заходів по боротьбі з безгосподарністю та розтратою бюджетних коштів органами публічного управління і державними/приватними підприємствами (у формі дотацій) тощо;

- правові, що генерують ризик від політико-управлінських рішень внаслідок правового і морально-етичного нігілізму суб'єктів владних повноважень, що часто наряду із браком компетенції веде до ігнорування вимог чинного законодавства при складанні проекту державної політики й його подальшої реалізації, тим самим у кінцевому рахунку піддають ризику не тільки суспільний добробут, але ставлячи під сумнів легітимність самої публічної влади;

- операційні, які пов'язуються з проблемами роботи адміністративних структур різних гілок влади, позбавлених політичних функцій, так званого публічного адміністрування, тобто професійних управлінців (публічних службовців), діяльність яких спрямована на участь у процесі підготовки (за рахунок процедурного і експертного супроводження цього процесу), а також безпосередньої реалізації готових політичних рішень. Основні проблеми, що можуть виступити ризикоутворюючими факторами, визначаються багатьма науковцями [9, с. 5-8] наступним чином: 1) недосконалість правового регулювання відносин у сфері державної служби, зокрема у сфері розмежування політичних та адміністративних функцій, що як відомо призводить до залежності державних службовців від політичної кон'юнктури та незахищеності від політичного впливу; 2) низька інституційна спроможність органів публічного адміністрування, яка проявляється в неповній відповідності таких органів покладеним на них функціям і, як наслідок, виступає джерелом неузгоджених дій і дублювання повноважень в суміжних сферах державного управління, штучному збільшенні апаратів органів влади, марнотратству бюджетних коштів і т.п; 3) недосконалою кадровою політикою, як то низьким рівнем управління персоналом у системі державної служби, низькою конкурентоспроможністю на ринку праці, системою планування та оцінювання результатів діяльності, низьким рівнем відповідальності та неефективності роботи державних службовців, проблемами з прозорістю при вступі на державну службу, навчання та кар'єрного росту державних службовців тощо;

- персональні – є такими факторами, що віддзеркалюють суб'єктивну складову виробництва і сприйняття політичних ризиків. Вони характеризують індивідуальну схильність суб'єктів, приймаючих державно-управлінські рішення, до ризикованої поведінки. Така поведінка у першу чергу залежить від психологічних і професійних рис конкретного суб'єкту або групи суб'єктів, що стоять на заваді раціональному мисленню, їх аналітичних можливостей, здатності (компетенції) і мотивації охопити всю сукупність фактів, що характеризують об'єкт політико-управлінської дії. Взаємопов'язаність впливу таких індивідуальних рис політика на процес вироблення політико-управлінського рішення з усіма вище переліченими чинниками політичного ризикогенезу в державному управлінні полягає: а) у наявності/відсутності впевненості політика з приводу здатності контролювати процес пом'якшення наслідків ризикованих рішень, б) у ступені відкритості і довіри, існуючій у колективному середовищі прийняття рішень (наприклад, уряді), в) у рівні інформації, яку особи, що визначають політику, мають у своєму розпорядженні для вирішення конкретної проблеми, г) у рівні толерантності до ризику в суспільстві в цілому [11, р. 15-16], д) у існуванні відмінностей у соціально-психологічних орієнтаціях, ідеалах і стереотипах поведінки інших учасників процесу вироблення державної політики. Ряд науковців [1; 13] абсолютно обґрунтовано зараховують до персональних факторів ризикогенезу обмеженість самого когнітивного апарату людини адекватно виділяти із всього масиву інформації, що надходить, найбільш релевантні дані, а також визначити їх достовірність;

- випадкові, що означають безпосередню випадковість, яка веде до появи непередбачених і небажаних наслідків, що впливають на формування державної політики (хвороба, смерть суб'єктів, що приймають рішення, або нещасні випадки за їх участю), наслідки від яких у залежності від ступеня їх тяжкості і рівня підтримки правлячого режиму в суспільстві можуть набути політичного контексту.

В той же час, при характеристиці політичного ризику неможливо не враховувати кумулятивний ефект від змін у зовнішньому по відношенню до адміністративної системи середовищі, тобто в економічній, виробничій, соціальній, етнічній, культурній, екологічній сферах тощо. Кожен із цих чинників може виступати джерелом настання непередбачених для суб'єкта управління ризиками проблем і відповідно їх політизації. Тим самим, характеризуючи чинники політичного ризикогенезу, ми не можемо не оминати увагою той факт, що джерелом політичного ризику, якщо його розглядати як об'єкт управління в процесі вироблення державної політики, виступає саме суспільство.

Ризики, що генеруються в різних сферах функціонування соціуму можуть стати політичними, якщо насамперед починають носити системний характер. Тобто їх потенційна небезпека торкається цілості всієї соціетальної системи. Такі ризики часто називають системними (див., наприклад, доповідь ОЕСР "Нові системні ризики в 21 столітті" [12]), оскільки вони характеризуються екстремальною невизначеністю, інерційністю, потенціалом невідновлювальних втрат і, а також, імовірно, незворотних наслідків. Наслідки таких системних ризиків можуть мати або каскадний ефект, коли основні життєво важливі системи (технологічні, соціально-політичні, інфраструктурні, екологічні і т. п.) будуть серйозно пошкоджені внаслідок складного ланцюжка подій, або бути результатом однієї катастрофічної події (природної або штучної) [12, р. 32]. Оскільки функціональні підсистеми будь-якого суспільства знаходяться у тісній взаємодії, комплексність системного ризикогенезу окремі дослідники [2, с. 23-24] цілком логічно характеризують: повільною еволюцією таких ризиків, яких важко виявити на початковій стадії; поступовим їх поширенням, так, що їх наслідки часто не можуть бути виявлені до останнього моменту; одномоментним виникненням одразу в різних функціональних підсистемах і різних географічних просторах.

Від себе слід додати, що системні ризики характеризуються інерційністю наслідків, адже внаслідок вище описаних характеристик їх кумулятивний ефект на всі підсистеми соціетальної системи безперечно матиме затяжний у часовому просторі ефект.

Зростаюча комплексність простору ризику в сучасних суспільствах, а тим більше в таких трансформаційних соціумах як українське веде до актуалізації перетворення соціально небезпечних наслідків від системних ризиків у політичну площину. Для ілюстрації неминучості політизації системних ризиків доцільно навести актуальні для сучасного українського суспільства чинники соціального ризикогенезу:

- історико-культурні, що характеризують нездатність суспільство адекватно усвідомити причини свого економічного та соціального занепаду, і як наслідок принципи його реконструкції базуються у більшості випадків на перейманні досвіду інших країн [8, с. 30], насамперед західних, що саме по собі є важливим чинником накопичення ризиків в економічній, соціальній та інших сферах;

- господарські, що проявляються: а) у суперечливому і непослідовному процесі формування ринкових відносин в країні, слабкості фінансової системи та переполах в її децентралізації з метою досягнення господарської самостійності регіонів і територіальних громад; б) витісненням логіки накопичення національного багатства через розвиток інноваційних галузей народного господарства і науки негативною логікою деіндустріалізації економіки;

- соціально-гуманітарні, які в повній мірі розкривають себе: а) в скороченні економічно активного населення, ослабленні мотивації та погіршення якості трудової етики, тотальній недовірі до інституту держави, опору змінам тощо; б) у скороченні адаптаційної здатності раніше створеного соціального середовища; зниження потенціалу самоорганізації суспільства [8, с. 30]; г) у розчаруванні суспільства ходом та результатами реформ, втратою значною частиною населення віри в можливість виходу з кризи без цілісного й переконливого плану реформування країни [7, с. 471-472]; д) у неухильному скороченні соціальної відповідальності держави; е) у наростанні соціально-політичної дестабілізації завдяки процвітанню корупції та високого рівня її толерування в суспільстві, прогресуючого в його надрах правового нігілізму, збільшення рівня злочинності, зростання бідності, депопуляції, вимушеної економічної міграції тощо;

- державотворчі, які характеризуються: а) прогресуючим відчуженням держави від суспільства (насамперед проявляється у фактичному захопленні держави вузьким прошарком зрощеної політичної і фінансової еліти та перетворенням її адміністративних і фінансових ресурсів на механізм обслуговування власних інтересів та арени політичної конкуренції для елітних угруповань; б) дезінтеграцією інституту держави шляхом поступової делегітимізації влади в результаті її нездатності чи небажання проводити державну політику, яка відповідає соціальним очікуванням більшості суспільства; наростаючими темпами послаблення інституційної здатності органів публічної управління виконувати свої основні соціально-управлінські функції, у тому числі підтримки у повному обсязі усіх критично важливих систем життєзабезпечення суспільства; зниження стійкості і керованості системи забезпечення національної безпеки; втрати територіальною цілісності країни тощо; в) реактивним характером державної політики, яка в такій якості не спроможна адекватно розставляти і реалізовувати стратегічні пріоритети вирішення актуальних соціально-гуманітарних і державно-управлінських (у тому числі безпекових) проблем, як основних джерел системного ризикогенезу в сучасному українському суспільстві.

Внаслідок впливу вище вказаних характеристик сучасного ризик-ландшафту у суспільстві неминуче активізується політичний дискурс, однак не тільки з метою пошуку конструктивної позиції політичних сил та інститутів громадянського суспільства щодо пом'якшення та попередження адміністративним апаратом потенційних наслідків породжених ним ризиків. Такий “дискурс” все більше сповзає у бік контрпродуктивної критики державної політики, котра в останні кілька років все частіше набуває форм “вуличної політики”, що виражається у посиленому наростанні протиборства політичних сил із використанням екстремістських організацій націоналістичного спрямування, вуличним насиллям, і як наслідок, наростанням соціальної напруженості, втратою населенням відчуття безпеки і політичного порядку, явною тенденцією державної влади використовувати авторитарні методи в політичній боротьбі і соціальному управлінні. Тим самим політизація проблеми системних ризиків в українському суспільстві цілком закономірно породжує нові політичні ризики, що в принципі властиве більшою чи меншою мірою для будь-якого модерного “суспільства ризиків”, запрограмованого на їх постійне відтворення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі аналізу характеристики системи державного управління як інституціонального середовища політичного ризикогенезу можна виділити комплекс іманентно властивих для державно-управлінського процесу ризикоутворюючих факторів (державно-управлінських факторів): інформаційно-комунікативні; економічні; правові; операційні; персональні; випадкові.

Обґрунтовано твердження, що ризики, які генеруються в різних сферах функціонування соціуму можуть набути статус політичних, якщо починають носити системний характер, тобто соціально небезпечний ефект від їх наслідків загрожує цілості всієї соціетальної системи. Відповідно автором визначені актуальні для сьогодення соціальні (суспільні) фактори політичного ризикогенезу: історико-культурні; господарські; соціально-гуманітарні; державотворчі.

Таким чином, осмислення політичного ризику як категорії науки державного управління не можливе у відриві від характеристики середовища і чинників політичного ризикогенезу, однак дане завдання не буде повністю вирішене без оцінки усієї багатоманітності проявів досліджуваних ризиків. Багатоаспектність, динамічність та взаємопов'язаність факторів ризикогенезу у сучасному “суспільстві ризиків” актуалізує в якості перспективного напрямку подальших досліджень необхідність здійснення комплексного аналізу міжнародних чинників політичного ризикогенезу, що виступають продуктами явища більш широкого порядку – глобалізації.

Література.

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. М. : Мысль, 1989. 205 с.;
2. Григорьева Н. Е. Новейшие технологии управления политическими рисками в системе принятия решений на российском государственном и международном уровнях : дисс. ... канд. полит. наук : 23.00.02 “Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии”. Н. Новгород, 2009. 180 с.;
3. Державне управління : підручник : у 2 т. / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. Т. 1. 564 с.;
4. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю.П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко [та ін.]; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трошинського, Ю. П. Сурміна. К. : Вид-во НАДУ, 2010. 820 с.;
5. Ковбасюк Ю. В., Голубь В. В. Модернізація державного управління та децентралізація влади в контексті реалізації реформи “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” : навч.-метод. Матеріали ; упоряд. О. В. Жур. К. : НАДУ, 2013. 56 с.;
6. Крохина Е. Е. Политические риски в механизме формирования государственной политики: дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 “Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии”. М., 2006. 171 с.;
7. Крюков О. Демократизация общества та розвиток еліти. *Вісник НАДУ*. 2004. №4. С. 470-475;
8. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М.Лібанової. К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. 496 с.;
9. План модернізації державного управління: пропозиції щодо приведення державного управління та державної служби України у відповідність із принципами і практиками демократичного урядування / А. Вишневський (кер. авт. колективу), В. Афанасьєва, Р. Гекалюк та ін.; за заг. ред. Т. Мотренка. К. : Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу, 2010. 396 с.;
10. Цветков В. В., Горбатенко В. П. Демократія – Управління – Бюрократія: в контексті модернізації українського суспільства: монографія. К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. 248 с.;
11. Bhatta G. Public sector governance and risks: a proposed methodology to do risk assessments at the program level. Mandaluyong City, Phil.: Asian Development Bank, 2008. 52 p.;
12. Emerging Systemic Risks in the 21st Century: An Agenda for Action. OECD, 2003. 292 p. available at : <https://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf> (Accessed 05.06.2020);
13. Simon H. Administrative behavior: a study of decision-making processes in administrative organizations. 4th ed. New York : Free Press, c1997. 368 p.

References.

1. Al'gin, A.P. (1989), Risk i ego rol' v obščestvennoj žizni [Risk and its role in public life], Mysl', Moscow, Russian Federation.
2. Grigorieva, N.Ye. (2009), "The newest technologies of political risks management in the decision-making system at the Russian state and international levels", Ph.D. dissertation, Political institutions, ethno-political conflictology, national and political processes and technologies, Nizhny Novgorod, Russian Federation.
3. Kovbasûk, Ū.V., Vašenko, K.O., Surmin, Ū.P. (2010), Deržavne upravlinnâ : pìdručnik u 2 t. [Public administration: a textbook], vol. 1, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Dnipropetrovsk, Ukraine.
4. Surmin, Yu.P. Bakumenko, V.D. and Mykhnenko, A.M. (2010), Entsiklopedychnyj slovnyk z derzhavnoho upravlinnia [Encyclopedic Dictionary of Public Administration], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
5. Kovbasûk, Ū.V. and Golub', V.V. (2013), Modernizaciâ deržavnogo upravlinnâ ta decentralizaciâ vladi v kontekstì realizacii reformi "Zamožne suspìl'stvo, konkurentospromožna ekonomika, efektyvna deržava" : navč.-metod. materialy [Modernization of public administration and decentralization of authority in the context of the implementation of the reform "Prosperous society, a competitive economy, an effective state": teaching method. materials], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
6. Krohina, E.E. (2006), "Political Risks in the Mechanism of State Policy Formation", Ph.D. Thesis, Political Science, Moscow, Russian Federation.
7. Krûkov, O. (2004), "Democratization of society and the development of the elite", Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, vol. 4, pp. 470–475.
8. Libanova, E.M. (editor) (2010), Lûds'kij rozvitok v Ukraïni: mìnìmizaciâ social'nih rizikiv (kolektivna naukovno-analitična monografiâ) [Human Development in Ukraine: Minimizing Social Risks (collective scientific and analytical monograph)], În-t demografiï ta social'nih doslidžen' ìm. M.V. Ptuhì NAN Ukraïni, Deržkomstat Ukraïni, Kyiv, Ukraine.
9. Motrenko, T. (editor) (2010), Plan modernizacii deržavnogo upravlinnâ: propozicii šodo privedennâ deržavnogo upravlinnâ ta deržavnoi službi Ukraïni u vidpovidnist' iz principami ì praktikami demokratičnogo urâduvannâ [The plan of modernization of public administration: proposals on bringing the public administration and civil service of Ukraine in line with the principles and practices of democratic governance], Centr adaptacii deržavnoi službi do standartiv Êvropejs'kogo Soûzu, Kyiv, Ukraine.
10. Cvêtkov, V.V. and Gorbatenko, V.P. (2001) Demokratiâ – Upravlinnâ – Bûrokratiâ: v kontekstì modernizacii Ukraïns'kogo suspìl'stva: monografiâ [Democracy – Governance – Bureaucracy: in the context of the Ukrainian society modernization: a monograph], Ìnstitut deržavi ì prava ìm. V.M. Korec'kogo NAN Ukraïni, Kyiv, Ukraine.
11. Bhatta, G. (2008), Public sector governance and risks: a proposed methodology to do risk assessments at the program level, Asian Development Bank, Mandaluyong City, Phil., USA.
12. Simon, H. (1997), Administrative behavior: a study of decision-making processes in administrative organizations, 4th ed., Free Press, New York, USA.
13. Organization for Economic Co-operation and Development (2003), "Emerging Systemic Risks in the 21st Century: An Agenda for Action", available at : <https://www.oecd.org/futures/globalprospects/37944611.pdf> (Accessed 05.06.2020).

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021 р.